

بازشناسایی جنبه‌های محیط زیستی «حق بر توسعه پایدار» برای حفاظت از محیط زیست ایران^۱ افشین جعفری^۲

استادیار گروه حقوق، دانشکده الهیات و علوم اسلامی، دانشگاه پیام‌نور، تهران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۶/۳۰

چکیده

هدف از انجام این پژوهش، بازشناسایی جنبه‌های محیط زیستی حق بر توسعه پایدار برای حفاظت از محیط زیست کشور است. این تحقیق از نوع توصیفی-پیمایشی است که با استفاده از پرسشنامه محقق ساخته انجام گرفته است. به منظور افزایش دقت و صحت داده‌ها، نمونه آماری نیز منطبق با جامعه آماری (۴۴ نفر) انتخاب گردید. نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شده است. پایایی پرسشنامه‌ها از روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰٫۹۲) استفاده شد که مقدار آن با استفاده از نرم‌افزار اس. پی. اس تعیین گردید. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نوع تحلیل عاملی اکتشافی با استفاده از روش معادلات ساختاری و با کمک نرم‌افزار اسمارت پلاس ۲ بوده است. مقدار شاخص ضریب بار تلت بالاتر از ۰٫۷۶۹ بوده است، که نشانگر همبستگی‌های مناسب داده‌ها برای تحلیل عاملی است. جنبه‌های محیط زیستی حق بر توسعه پایدار از دیدگاه حقوق بین‌الملل محیط زیست را می‌توان در ۴ عامل کلی (آموزش، توانمندسازی، تعهدات و تلاش‌ها) و ۱۲ شاخص مرتبط با آنها طبقه‌بندی نمود. ضریب کیفیت کلی مدل برابر با ۰٫۸۰ بوده که می‌توان نتیجه گرفت که مدل از مطلوبیت بالایی برخوردار است. در حال حاضر، شاخص فراهم کردن آب بهداشتی بیش از سایرین، در اولویت قرار دارد و آموزش حقوق بشر کمترین میزان اهمیت را دارا است. در حالی که براساس وضعیت ایده‌آل؛ تعهدات دولت‌ها باید دارای بالاترین وزن باشد. لازمه دستیابی به توسعه پایدار محیط زیستی، رعایت و لحاظ نمودن این جنبه‌ها در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی می‌باشد.

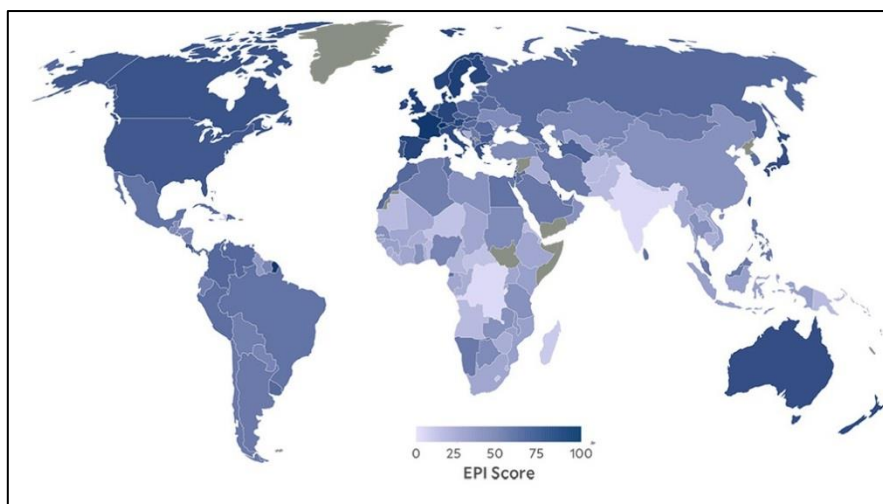
واژگان کلیدی: حق بر توسعه، توسعه پایدار، حقوق بین‌الملل محیط زیست، منابع طبیعی، محیط زیست

۱- منابع مالی: تمامی هزینه‌های مربوط به این طرح توسط نگارنده پرداخت گردیده و هیچ نهاد یا موسسه‌ای به عنوان حامی مالی مطرح نمی‌باشد.

۲- (نویسنده مسئول) jafariashin@yahoo.com

مقدمه

در اوایل سال‌های ۱۹۷۰ عبارت "توسعه پایدار" در "اعلامیه کوکویک" درباره محیط زیست و توسعه به کار رفت و از آن به بعد مورد استناد سازمان‌های بین‌المللی فعال در زمینه محیط زیست قرار گرفت. این اصطلاح به منظور تحلیل و بررسی رابطه بین تغییر اقتصادی و منابع طبیعی اساسی که بر آن پایه قرار گرفته به خصوص در نشریه‌های موسسه بین‌المللی محیط زیست و توسعه مورد استفاده قرار گرفته است (Tayebi et al., 2015). محیط زیست در شکل‌گیری و پرورش انسان‌ها نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، زیرا رشد و نمو طبیعی انسان بدون محرک‌های زیست محیطی صورت نمی‌گیرد (Boutkin & Clare, 2003). بر طبق تعریف، محیط زیست عبارت است از دنیای طبیعی به عنوان یک کلیت، یا مکان جغرافیایی خاص که انسان، جانوران و گیاهان در آن زندگی می‌کنند. بر این اساس و از آن‌رو که بقای انسان به آگاهی و شناخت محیطش وابسته بوده است، رابطه انسان با محیط و اندیشیدن به محیط زیست به قدمت تاریخ زندگی بشر در روی کره زمین می‌رسد (Hatami Nejad et al., 2015). حفظ و حراست از محیط زیست و بهره‌برداری صحیح از منابع طبیعی در راستای توسعه پایدار برای جامعه بشری امری اجتناب‌ناپذیر بوده و نیازمند نگرش همه‌جانبه به نیازهای نسل حاضر و نسل‌های آتی با سرمایه‌گذاری‌های علمی و فرهنگی متناسب می‌باشد. بی‌شک بحران‌های زیست محیطی که نسل حاضر با آن مواجه است در نتیجه استفاده غیراصولی و بی‌رویه از منابع در پارادایم قدیم توسعه، بدون در نظر گرفتن ظرفیت تحمل زیست بوم‌ها ایجاد شده است (Mehdizadeh, 2012). ایران از لحاظ شاخص‌های توسعه پایدار، در جایگاه ۸۰ رتبه‌بندی محیط زیستی جهانی قرار دارد (Hosseini et al., 2019). در اصل، رتبه ایران در میانه جدول بوده که چندان مناسب نمی‌باشد (شکل ۱).

شکل ۱: جایگاه ایران در پهنه‌بندی شاخص عملکرد زیست محیطی (EPI) در سال ۲۰۱۸

رنگ تیره‌تر نشانه امتیاز بالاتر است. (Hosseini et al., 2019)

به نظر می‌رسد، اصلی‌ترین مساله محیط زیستی کشور عدم اجرای موفق خط‌مشی‌های محیط زیستی است. لازمه دستیابی به این مهم، تبعیت از اصول پذیرفته شده جهانی است. یکی از این اصول، توسعه پایدار و حقوق مرتبط با آن است. با توجه به حساسیت جامعه جهانی در نحوه‌ی سوء استفاده کشورها از محیط زیست به بهانه‌ی توسعه،

لازم دیده شد در این تحقیق نوعی از توسعه تحت عنوان "توسعه پایدار" در چارچوب حقوق بین‌الملل محیط زیست بررسی گردد. در اصل، هدف از انجام این تحقیق، بازشناسایی جنبه‌های محیط زیستی اصطلاح "حق بر توسعه پایدار" به منظور حفاظت از جغرافیای طبیعی و منابع طبیعی در حقوق بین‌الملل محیط زیست می‌باشد. این تحقیق از نوع توصیفی - پیمایشی است که از روش‌های کمی (طراحی پرسشنامه برای اعتبارسنجی مدل مفهومی اولیه و به کارگیری فنون آماری کمی) و روش‌های کیفی (از جمله مصاحبه‌های اکتشافی با خبرگان و کدگذاری) استفاده گردیده است. بدین منظور، با استفاده از مبانی نظری و پیشینه تحقیق، اقدام به گردآوری و دسته‌بندی داده‌ها شد. در ادامه، با توجه به اهداف تحقیق، داده‌ها با کدگذاری گردیدند و از طریق مصاحبه با ۶ نفر از خبرگان عرصه حقوق محیط زیست کشور اقدام به طراحی و تعیین روایی پرسشنامه محقق‌ساخته گردید. در ادامه و به منظور بازشناسایی جنبه‌های مورد نظر، اقدام به تکمیل پرسشنامه از طریق مراجعه به کارشناسان گردید. جامعه آماری تحقیق شامل دو گروه از کارشناسان و یا ترکیبی از آنها بوده است:

- کارشناسان و اساتید عرصه حقوق بین‌الملل؛

- کارشناسان و اساتید عرصه محیط زیست و منابع طبیعی.

به نحوی که حداقل دارای ۱۰ سال سابقه کاری مرتبط به همراه تالیفات و تحقیقاتی قابل قبول در زمینه حقوق محیط زیست و منابع طبیعی بوده باشند. با بررسی صورت گرفته این تعداد برابر با ۴۴ نفر بوده است. به منظور افزایش دقت و صحت داده‌ها، نمونه آماری نیز منطبق با جامعه آماری (۴۴ نفر) انتخاب گردید و در اصل، نمونه‌گیری به روش هدفمند انجام شده است. جهت سنجش پایایی پرسشنامه‌ها از روش محاسبه ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد که مقدار آن با استفاده از نرم‌افزار SPSS19 برابر ۰٫۹۲، تعیین گردید که می‌توان نتیجه گرفت قابلیت اعتماد پرسشنامه‌ها در حد قابل قبولی است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، از نوع تحلیل عاملی اکتشافی بوده است. بدین منظور از روش معادلات ساختاری (SEM) و با کمک نرم‌افزار Smart PLS2 استفاده شد. این رویکرد قابلیت بررسی مدل‌های نظری را در جامعه‌های خاص با استفاده از داده‌های همبستگی، غیرآزمایشی و آزمایشی دارد (Fornell & Larcker, 1981). تحلیل عاملی یکی از روش‌های آماری چندمتغیره است که بین مجموعه فراوانی از متغیرهای به ظاهر بی‌ارتباط، رابطه‌ای خاص را تحت یک مدل فرضی برقرار می‌کند. این روش مختص موضوعاتی با داده‌های انبوه است. در این تحقیق مراحل زیر انجام شده است:

۱. تشکیل ماتریس داده‌ها

۲. محاسبه ماتریس همبستگی

۳. استخراج عامل‌ها

۴. دوران عامل‌ها

۵. نام‌گذاری عامل‌ها

در ادامه، از طریق پرسشنامه طیفی (۵ گزینه‌ای لیکرت) اقدام به ارزیابی و برآورد وضعیت موجود هر یک از جنبه‌ها در کشور و همچنین ایده‌آل مورد نظر کارشناسان گردید.

رویکرد نظری و مفهومی

حقوق بین‌الملل محیط زیست همواره تلاش نموده است تا در برابر معضلات زیست‌محیطی با وضع قواعد و مقررات الزام‌آور و غیرالزام‌آور، راهکارهایی را بدین منظور ارائه نماید. یکی از پاسخ‌های مهم حقوق بین‌الملل محیط زیست ترویج توسعه پایدار بوده است (Dabiri et al., 2019). با توجه به این که بهبود کیفیت محیط زیست و توسعه اقتصادی، اهدافی بالقوه سازگار، هماهنگ یا مکمل یکدیگرند، توسعه پایدار برخی تنش‌های ناشی از بینش متضادی را که در رابطه با محدودیت‌های رشد در دهه ۱۹۷۰ ظهور کرد را کاهش می‌دهد. توسعه پایدار در فرآیندهای توسعه و از طریق تعامل میان سه بعد توسعه اقتصادی، اجتماعی و زیست‌محیطی، "حقوق بین‌الملل توسعه" را به سمت "حقوق بین‌الملل توسعه‌ی پایدار" رهنمون ساخته است. بیانیه‌های استکهلم ۱۹۷۲، ریو ۱۹۹۲ و ژوهانسبورگ ۲۰۰۲، بر حمایت از محیط زیست تأکید ورزیده و دستیابی به توسعه را کلید حل اکثر مشکلات زیست‌محیطی عنوان می‌کنند. اجلاس ریو ۲۰+ نیز می‌تواند بستر مناسبی برای مجموعه‌ای از سیاست‌ها و طرح‌هایی باشد که انتقال به اقتصادی سبز را مورد حمایت قرار می‌دهد. در پرتو پدیده‌ی غالب و مؤثر جهانی شدن، شاهد انقلابی اساسی در حوزه‌ی حقوق بین‌الملل هستیم، انقلابی موسوم به انسانی شدن حقوق بین‌الملل، که بر بنیان‌های روشمندی در گفتمان‌های سه‌گانه «نظری، قانون و اجرائی» حقوق بشر استوار است (Tayebi & Zarabi, 2019). در چارچوب روند انسانی شدن حقوق بین‌الملل است که انسان به مثابه هدف حقوق بین‌الملل جایگاه منحصر به فرد پیدا می‌کند (Sharifi Tarazkahi, 2013). در نتیجه، در پرتو تلاش‌های بسیاری که در زمینه بازاندیشی در جوهره‌ی حقوق بین‌الملل یعنی مفهوم امنیت صورت گرفته، شاهد ظهور گفتمانی جدید به نام گفتمان امنیت انسانی در ادبیات حقوقی بین‌الملل هستیم. گفتمان مزبور آینه تمام‌نمای هدف قرار گرفتن فرد انسانی در حقوق بین‌الملل است، که با دو عنصر رهایی از نیاز و رهایی از ترس، تقریباً هم‌زمان با بانک جهانی که مفهوم حکمرانی مطلوب را ارائه داد، توسط "برنامه توسعه ملل متحد" به جهانیان معرفی گردید، که در هفت بُعد امنیت شخصی، بهداشتی، غذایی، زیست‌محیطی، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی قابلیت بررسی و تحقیق خواهد داشت. با تأکید بر امنیت انسانی، برخورداری از حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، نه صرفاً به مثابه حق آحاد اجتماع، بلکه تکلیفی فرض می‌شود که در چارچوب نوعی اداره امور مرسوم به حکمرانی مطلوب، آداب خاص خود را می‌طلبد (Sharifi Tarazkahi, 2011). پذیرش دکترین امنیت انسانی همانند حق‌های بشری، لاجرم بر حوزه‌ی کارکرد دولت و طبعاً مأموریت‌های خاص نهاد مسوول حفظ "نظم" و "امنیت" بسیار تأثیرگذار است. از این‌رو، ایجاد و استقرار "نظم حقوقی" در پرتو امنیت انسانی که مشتمل و معطوف به محدودیت‌های هنجاری است، از یک طرف "شهروندی مسئولانه" در گستره‌ی حیات جمعی و از طرف دیگر، "دولت پاسخگو" را در برابر امنیت و آسایش عمومی طلب می‌کند. در همین راستا بعد زیست‌محیطی به‌عنوان یکی از مهم‌ترین و حیاتی‌ترین ابعاد مورد تبیین قرار می‌گیرد (Tayebi et al.,

2015). در سال‌های اخیر، حق مردم بر اطلاع یافتن در زمینه محیط زیست به یک گفتمان و مطالبه جهانی تبدیل شده و به همین دلیل این مهم به صورت جامع در چارچوب کمیسیون اقتصادی سازمان ملل متحد، برای اروپا مورد بررسی قرار گرفته است که منجر به تصویب دو سند شده است:

اصول راهبردی صوفیا (مصوب ۱۹۹۵) که در آن دسترسی عموم به اطلاعات مربوط به محیط زیست آزاد است مگر در موارد استثنایی، و دو کنوانسیون بین‌المللی در مورد حق بر اطلاعات و مشارکت عمومی در زمینه محیط زیست مصوب ۱۹۹۸ دانمارک که سند مهمی برای تضمین رعایت اصول دموکراتیک در اتخاذ اجرای تصمیمات دولتی است (Tayebi et al., 2015). یکی دیگر از موضوعات حقوق بین‌الملل محیط زیست، مسئله تغییرات آب و هوایی است که این موضوع نه تنها زیستگاه‌های طبیعی بلکه ترتیبات اجتماعی ما را مختل می‌سازد و احتمال درگیری‌های خشونت‌آمیز را افزایش می‌دهد. به نظر می‌رسد هنوز بحث بر سر این مسئله مابین مقامات بین‌المللی زیست‌محیطی و جنبش‌های زیست‌محیطی وجود داشته و حل و فصل نشده است، چراکه به‌عنوان یک تهدید در دستور کار قرار داشته و کماکان ادامه دارد. بررسی چارچوب تغییرات آب و هوایی که به‌عنوان یک تهدید امنیتی است، ضروری می‌نماید که به صورت مفید و ارزنده به آن پردازیم و نگاه ویژه‌ای به آثار و عواقب ناگوار آن داشته باشیم (Taghavi & Tayebi, 2012).

توسعه پایدار؛ توسعه‌ای است که نیازهای کنونی جهان را تأمین کند بدون آنکه توانایی نسل‌های آینده را در برآوردن نیازهای خود به خطر افکند. این تعریف مشتمل بر دو مفهوم کلیدی است. مفهوم "نیاز" به ویژه نیازهای ضروری افراد فقیر که باید به آن اولویتی برتر داد و ایده‌ی محدودیت‌ها که به‌وسیله وضعیت تکنولوژی و ساختار اجتماعی بر توانایی و قابلیت محیط زیست در تأمین نیازهای حال و آینده تحمیل شده است. توسعه پایدار یک ایده جدید نیست (Rouhani et al., 2017). فرهنگ‌های متعددی در طول تاریخ بشریت بر نیاز به وجود هماهنگی بین محیط زیست جامعه و اقتصاد تأکید نموده‌اند. آنچه که تازگی دارد پیاده نمودن این ایده در چهارچوب جامعه‌ای جهانی است که در آن همه چیز از صنعت، علم و فناوری گرفته تا اطلاعات، اخلاق و فرهنگ در حال جهانی شدن است (Talebpour, 2006). توجه به مفهوم "توسعه پایدار" به عنوان محور مطالعات برنامه‌ریزی‌ها و سیاست‌گذاری‌های ملی از سال‌های ۱۹۸۰ سرعت یافته است. در سال ۱۹۹۲ رهبران کشورها در "اجلاس زمین" که براساس چهارچوب ارائه شده توسط گزارش برانت‌لند شکل گرفته بود برای تهیه موافقت‌نامه‌ها و کنوانسیون‌هایی درخصوص بحران‌های جهانی همانند تغییرات جوی، کویرزدایی، جنگل‌زدایی و... گرد هم آمدند. آن‌ها همچنین پیش‌نویس یک استراتژی عملی گسترده، دستورکار برای قرن ۲۱ را به عنوان یک برنامه عملی در راستای حل مسائل محیط زیست و توسعه در دهه‌های آتی تنظیم نمودند (UNCED, 1992). در طول سال‌های دهه ۱۹۹۰ طرح‌های "پایداری" در ابعاد منطقه‌ای و محلی توسعه یافت. گروه‌های بسیار مختلفی از مشاغل و صنوف تا حکومت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی (مثل بانک جهانی) این مفهوم را اخذ و در برنامه‌ریزی‌های خود وارد نمودند اما روند ترقی و پیشرفت در اجرای اهداف توسعه پایدار آهسته بوده است. می‌توان گفت: "توسعه پایدار مفهومی شکل یافته نیست،

بلکه بیشتر فرایند دگرگونی رابطه‌ی متقابل بین سیستم‌های اجتماعی اقتصادی و طبیعی و مراحل آن را بیان می‌کند" (UNESCO, 2008). در واقع توسعه پایدار را به دلیل بعد وسیع مسائلی که در آن مطرح می‌شود اعم از اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی، سیاسی و زیست‌محیطی نمی‌توان در قالب یک تعریف جامع و مانع ارائه نمود. تا جایی که حتی عده‌ای معتقدند آسان‌تر خواهد بود که به جای "پایداری" با توجه به شاخص‌های توسعه نیافتگی، "عدم پایداری" تعریف شود. به عبارتی می‌توان گفت هرگونه فعالیت انسان که حیات بر روی کره زمین را تحت تأثیر قرار دهد موضوع توسعه پایدار قرار می‌گیرد. در واقع در رویکردهای جدید توسعه پایدار، تبعیت از راه‌حل‌های برنده - برنده به مثابه اولویت‌های سیاست‌گذاری درجه یک مطرح می‌باشد (Hosseini et al., 2019: 43). آنچه که در نتیجه تکامل اندیشه بشری در موضوع توسعه امروز با عنوان توسعه پایدار مطرح می‌باشد، دیدگاهی است که در آن رفاه و خوشبختی بشر از "زمین" قابل جدا شدن نیست. به همین دلیل تکامل این اندیشه بشری از راه آموزش میسر است. حق به محیط زیست سالم به عنوان یک حق اساسی و بنیادین جای خود را در مجموعه حقوق بشر باز کرده، هر چند هنوز به شناسایی کامل دست نیافته است. می‌توان گفت «حق بر محیط زیست؛ مجموعه‌ای از حقوقی است که انسان‌ها از آن جهت که در محیط زیست زندگی می‌نمایند برای رشد مناسب و سلامتی خویش باید از آن بهره‌مند باشند.» در این تعریف، حق بر محیط زیست تعریف مستقلی نیست و انسان به صرف انسان از این بهره‌مند نمی‌شود. در این برداشت، حق بر محیط زیست معادل مجموعه «حقوق بشر زیست محیطی» قرار می‌گیرد و مجموعه‌ای از حقوق نسل‌های اول و دوم را در کنار برخی از فاکتورهای سایر حقوق بشری با خود دارد (Danesh Nari & Moradfar, 2016). مفهوم «حقوق زیست محیطی» نیز بیشتر برای بیان این منظور استفاده می‌شود و منظور، آن‌دسته از حقوق بشری است که به مسئله حمایت از محیط زیست پیوند می‌خورد. بر این اساس، حق برخورداری از محیط زیست سالم را در چندین حق بشری شناخته شده، دیگر نیز می‌توان پیدا کرد. برای نمونه، حق سلامتی و تندرستی که در معاهدات و توصیه‌های بین‌المللی به رسمیت شناخته شده است (Mirkamali & Hajivand, 2017). محافظت در مقابل خطرات زیست محیطی که می‌تواند در دراز مدت سلامتی انسانها را تهدید کند، در بر می‌گیرد. حق برخورداری از یک معیار بالای سلامتی جسمی و روحی، حق آزادی و امنیت، حق برخورداری از سطح زندگی مناسب، حق برخورداری از شرایط کاری مناسب، حق داشتن خانه و حق داشتن غذا، همگی وابسته به محیط زیستی است که بتواند حیات بشر را تضمین کند (Heydarzadeh & Mozafarizadeh, 2014).

حق بر توسعه پایدار؛ بر پایه نفی سه مطلق‌گرایی استوار است:

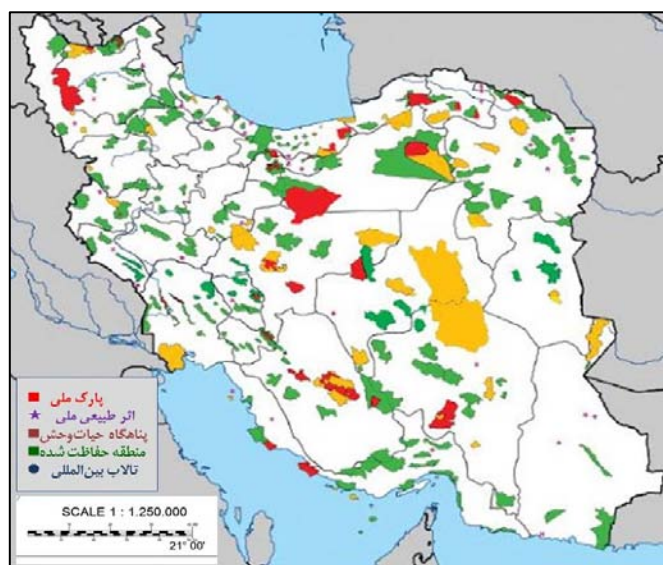
- نفی مطلق بودن اختیارات انسان در تغییر دادن هستی،
- نفی انسان به معنای نسل موجود، نفی موضوع بودن محیط،
- هویت نداشتن طبیعت و تبعیت محیط هستی از تصمیم و وضع انسان.

تخریب محیط زیست در قانون به معنای این است که محیط زیست از بین برود و بخشی که از بین رفت دیگر قابل بازگشت نیست (Hasanpour et al., 2019: 260). قانون اساسی کشور، حفاظت محیط زیست را از دریچه «حق» و

«تکلیف» عمومی می‌نگرد (Dabiri et al., 2016). حقوق بین‌الملل محیط زیست و حقوق بشری و همچنین حقوق داخلی محیط زیست و حقوق آزادی‌های اساسی و شهروندی کشورها، عرصه‌ای همگرا از تاکید بر جنبه‌های تلاقی یافته حق بر محیط زیست را که هم متکی بر عناصر و هنجارهایی در هر یک از محیط‌های هنجاری محیط زیستی و همچنین هنجارهای حقوق بشری و شهروندی است، به رسمیت شناخته‌اند.

محدوده مورد مطالعه

محدوده مطالعاتی در این تحقیق، کشور ایران می‌باشد. ایران کشوری در جنوب غربی آسیا و در منطقه خاورمیانه با ۱۶۴۸۱۹۵ کیلومترمربع وسعت، هجدهمین در جهان است. ایران از شمال با جمهوری آذربایجان، ارمنستان و ترکمنستان، از شرق با افغانستان و پاکستان و از غرب با ترکیه و عراق همسایه است و همچنین از شمال به دریای خزر و از جنوب به خلیج فارس و دریای عمان محدود می‌شود که دو منطقه نخست از مناطق مهم استخراج نفت و گاز در جهان هستند. ایران از لحاظ آب و هوایی یکی از منحصر به فردترین کشورهاست. اختلاف دمای هوا در زمستان میان گرم‌ترین و سردترین نقطه گاهی به بیش از ۵۰ درجه سانتیگراد می‌رسد. ایران از لحاظ بارندگی در سطح نیمه‌خشک و خشک است (Moeinian et al., 2019). جغرافیای طبیعی ایران، شامل طیف متنوعی از اکوسیستم‌ها می‌باشد. بیابان‌ها و کویرها، کوهستان‌ها، اکوسیستم‌های آبی، دشت‌ها و مراتع، جنگل‌ها و درختزارها عمده‌ترین تنوع پوشش جغرافیای طبیعی این سرزمین است. حدود ۱۸۰,۲۱۰ کیلومتر مربع از خاک ایران را جنگل پوشانده است که حدود ۵۵,۵ درصد آن مربوط به جنگل‌های بلوط غرب ایران است و جنگل‌های شمال ایران ۱۹ درصد و جنگل‌های پست پراکنده در جنوب و شرق ۱۳,۳ درصد و جنگل‌های کوهستانی ارس ۶,۶ درصد و جنگل‌های گرمسیری و کویری نیز ۵,۶ درصد را شامل می‌شوند (Dabiri et al., 2016; Abedi et al., 2015). ایران دارای ۲۸۴ منطقه تحت حفاظت (شامل: پارک ملی، منطقه حفاظت شده، پناهگاه حیات وحش، اثر طبیعی ملی) به وسعت ۱۷۷۶۴۵۳۱ هکتار (حدوداً ۱۱ درصد از وسعت کشور) می‌باشد (شکل ۲). (DOE, 2020).

شکل ۲: موقعیت مناطق تحت حفاظت در پهنه جغرافیای طبیعی کشور (DOE, 2020)

نتایج تحقیق

بررسی کفایت تعداد داده‌ها و تناسب تحلیل عاملی

قبل از انجام تحلیل عاملی، برای بررسی کفایت نمونه‌گیری از آزمون KMO و برای اطمینان از اینکه ماتریس همبستگی که پایه تحلیل عاملی قرار می‌گیرد، در جامعه برابر صفر نیست، از آزمون کرویت بارتلست استفاده شد. نتایج این دو آزمون در جدول شماره ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: نتایج آزمون KMO و کرویت بارتلست برای پرسشنامه

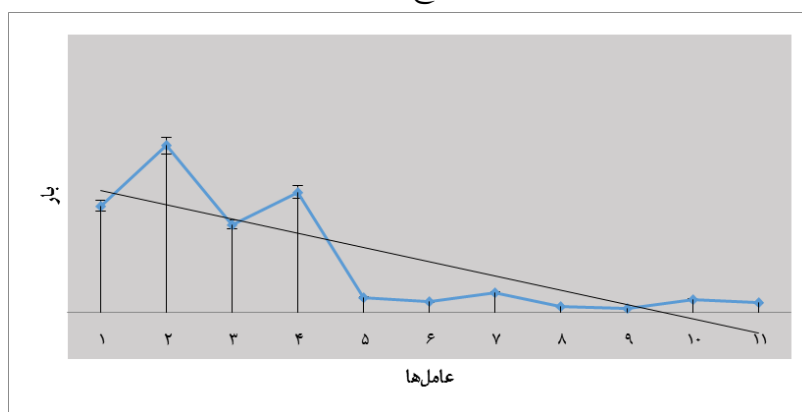
آزمون KMO مقیاس کفایت نمونه	۰,۷۶۹
آزمون کرویت بارتلست	مجذور خی دو ۸۰۱,۱۷
	درجه آزادی ۲۹۶
	سطح معنی داری ۰,۰۰۰

Source: Research findings

از آنجا که مقدار شاخص مورد نظر بالاتر از ۰,۷ است، بنابراین؛ همبستگی‌های موجود در بین داده‌ها برای تحلیل عاملی مناسب خواهند بود. همچنین؛ در آزمون کرویت بارتلست نیز حداقل سطح قابل قبول باید ۰,۰۵ باشد، که در اینجا نتایج نشان می‌دهد که داده‌ها از توانایی عاملی شدن خوبی برخوردارند. بنابراین می‌توان سایر شاخص‌های تحلیل عاملی را انجام داد.

شناسایی جنبه‌ها (متغیرها و عوامل)

همانطور که در شکل ۳ نشان داده شده است، براساس نتایج تحلیل عاملی اکتشافی، ۴ عامل از ۱۱ عامل دارای مقادیر بالاتر از ۱ بودند. بنابراین؛ در مرحله بعد برای استخراج عامل‌هایی که بامعنا بوده و به احتمال زیاد زیربنای آزمون را تشکیل می‌دهد عمل پردازش فقط برای استخراج ۴ عامل ادامه داده شد.

شکل ۳: عوامل معنادار مدل برای شناسایی جنبه‌های مورد مطالعه

Source: Research findings

برای تعیین آنکه هر متغیر (شاخص فرعی) بر روی کدام عنصر (عامل) نشسته است، تنها شاخص‌هایی انتخاب شد که حداقل بار عاملی آن بر روی آن عنصر ۰,۵۰ باشد و بار عاملی بالایی به روی عامل‌های دیگر نداشته باشد. از ۴۷ عاملی که در مرحله اول شناسایی شدند، در تحلیل عاملی تنها ۱۲ شاخص بار عاملی بر روی ۴ عامل داشتند که در جدول ۲ نشان داده شده است.

جدول ۲: نتایج تحلیل عاملی اکتشافی

ردیف	شاخص	بار عاملی			
		۱	۲	۳	۴
۱	فراهم نمودن بستر برای آموزش توسعه پایدار	۰,۸۶۷			
۲	ارایه آموزه‌های حقوق بشر	۰,۶۴۷			
۳	پشتیبانی از شکل‌گیری و فعالیت سازمان‌های مردم نهاد زیست محیطی	۰,۷۵۳			
۴	توانمندسازی جوامع محلی	۰,۸۱۶			
۵	بسترسازی و جلب مشارکت مردمی	۰,۸۳۴			
۶	تعهدات زیست محیطی دولت‌ها	۰,۸۳۴			
۷	تعهدات زیست محیطی مدیران محلی	۰,۷۲۱			
۸	فراهم نمودن آب بهداشتی	۰,۸۱۱			
۹	فراهم نمودن هوای پاک	۰,۸۰۲			
۱۰	فراهم نمودن غذای سالم	۰,۷۹۸			
۱۱	حفاظت از اکوسیستم‌های طبیعی	۰,۷۵۴			
۱۲	اجتناب از آلودگی‌های محیطی	۰,۶۴۵			

Source: Research findings

عوامل و شاخص‌هایی که به روی آنها بار شده‌اند، با توجه به میزان همبستگی هر یک از شاخص‌ها عناوین مناسبی برای هر یک از آنها انتخاب شد (جدول ۳). بدین ترتیب، ۲ شاخص «فراهم نمودن بستر مناسب برای آموزش توسعه پایدار» و «ارایه آموزه‌های حقوق بشر» به عنوان زیرمجموعه عامل «آموزش» قرار گرفتند. همچنین؛ ۳ شاخص «پشتیبانی از شکل‌گیری و فعالیت سازمان‌های مردم نهاد زیست محیطی»، «توانمندسازی جوامع محلی» و «بسترسازی و جلب مشارکت مردمی» به عنوان زیرمجموعه عامل «توانمندسازی» قرار گرفتند. از سوی دیگر، ۲ شاخص «تعهدات زیست محیطی دولت‌ها» و «تعهدات زیست محیطی مدیران محلی» به عنوان زیرمجموعه عامل «تعهدات» قرار گرفتند و در نهایت، ۵ شاخص «فراهم نمودن آب بهداشتی»، «فراهم نمودن هوای پاک»، «فراهم نمودن غذای سالم»، «حفاظت از اکوسیستم‌های طبیعی» و «اجتناب از آلودگی‌های محیطی» به عنوان زیرمجموعه عامل «تلاش‌ها» دسته‌بندی شدند.

جدول ۳: ضریب آلفای کرونباخ برای شاخص‌های تایید شده در تحلیل عاملی

عوامل	ضریب آلفای کرونباخ
آموزش	۰,۸۶۱
توانمندسازی	۰,۹۷۲
تعهدات	۰,۷۸۸
تلاش‌ها	۰,۸۳۳

Source: Research findings

آزمون‌های کیفیت مدل ساختاری و اندازه‌گیری

در این بخش برای بررسی کیفیت مدل اندازه‌گیری از شاخص اشتراک با روایی متقاطع و به منظور بررسی کیفیت مدل ساختاری از شاخص اشتراک افزونگی استفاده شده است. از سوی دیگر شاخص (GOF) به عنوان معیاری برای سنجش عملکرد کلی مدل به کار می‌رود و هر دو مدل ساختاری و اندازه‌گیری به صورت همزمان مدنظر قرار می‌گیرد و سه مقدار ۰,۰۱، ۰,۲۵ و ۰,۳۶ به ترتیب به عنوان مقادیر ضعیف، متوسط و قوی برای این شاخص می‌باشد (جدول ۴).

جدول ۴: آزمون‌های کیفیت مدل ساختاری و اندازه‌گیری

متغیر	شاخص	
	CV RED	CV COM
آموزش	۰,۳۳۳۶۲	۰,۵۴۹۳۰۴
توانمندسازی	۰,۳۵۲۱۷۶	۰,۴۸۵۷۹۶
تعهدات	۰,۳۵۱۱۸۳	۰,۶۶۴۲۷۸
تلاش‌ها	۰,۲۴۵۳۵۷	۰,۶۶۸۲۵۰

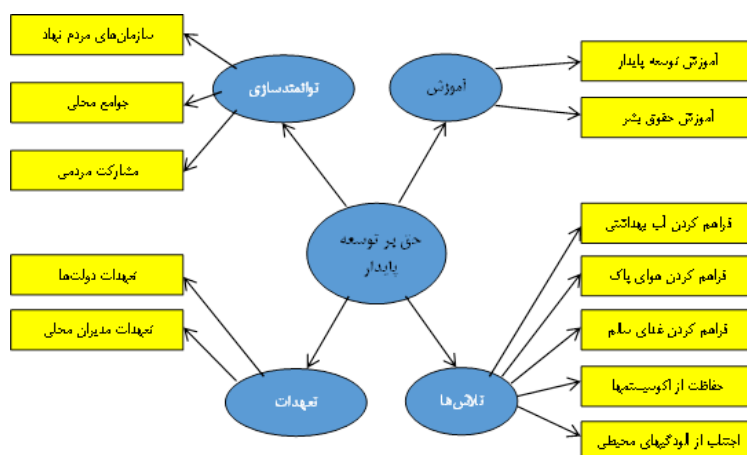
Source: Research findings

همانطور که مشخص شده است، تمامی مقادیر محاسبه شده برای شاخص‌های اشتراک (CV COM) و (CV RED) مثبت بوده که حاکی از تایید مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری می‌باشد و با توجه به آنکه مقدار محاسبه شده برای ضریب کیفیت کلی مدل (GOF) برابر با ۰,۸۰ بوده و این مقدار از ۰,۳۶ بیشتر می‌باشد، از این‌رو، می‌توان نتیجه گرفت که مدل از مطلوبیت بالایی برخوردار است.

رابطه (۱): میانگین ضریب تغییرات × میانگین ضرایب پایایی اشتراکی = GOF

$$GOF = 0,64 \times 1 = 0,80$$

در نهایت، مدل تحقیق که در برگیرنده جنبه‌های محیط زیستی حق بر توسعه پایدار می‌باشد، در شکل ۴ ارائه شده است.

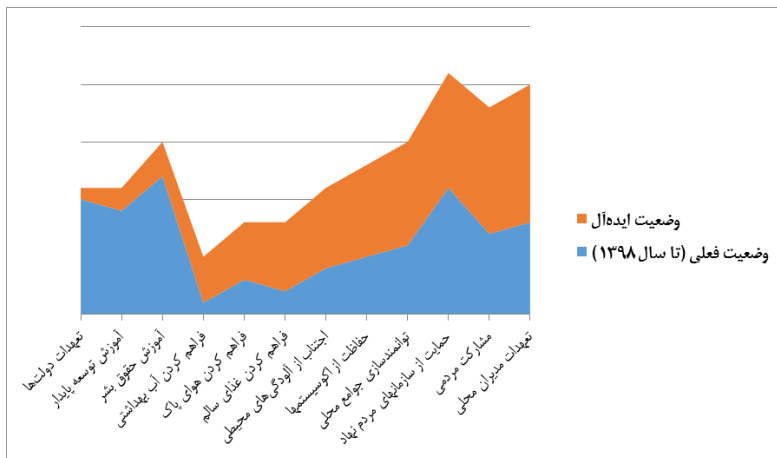

شکل ۴: مدل ساختاری تحقیق شامل جنبه‌های محیط زیستی حق بر توسعه پایدار از دیدگاه حقوق بین‌الملل محیط زیست

Source: Research findings

بررسی و مقایسه وضعیت فعلی و ایده‌آل

به منظور ارزیابی وضعیت فعلی و ایده‌آل جنبه‌های محیط زیستی شناسایی شده، از پرسشنامه محقق‌ساخته طیفی استفاده گردید. براساس نظر کارشناسان، از میان جنبه‌های بازشناسایی شده، در حال حاضر، شاخص فراهم کردن آب بهداشتی بیش از سایرین، در اولویت قرار دارد و آموزش حقوق بشر کمترین میزان اهمیت را دارا است. در حالی که براساس وضعیت ایده‌آل، تعهدات دولت‌ها باید دارای بالاترین وزن باشد. اولویت‌بندی وضعیت فعلی و ایده‌آل از دیدگاه کارشناسان در شکل ۵ ارائه شده است.

شکل ۵: مقایسه مفهومی وضعیت فعلی (تا سال ۱۳۹۸) توجه به جنبه‌های محیط زیستی در کشور و وضعیت ایده‌آل از نظر کارشناسان

Source: Research findings

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

جنبه‌های محیط زیستی حق بر توسعه پایدار از دیدگاه حقوق بین‌الملل محیط زیست را می‌توان در ۴ عامل کلی (آموزش، توانمندسازی، تعهدات و تلاش‌ها) و ۱۲ شاخص مرتبط با آنها طبقه‌بندی نمود. بر این اساس، لازمه دستیابی به توسعه پایدار محیط زیستی، رعایت و لحاظ نمودن این جنبه‌ها در برنامه‌ریزی‌های منطقه‌ای و ملی می‌باشد. در یک جمع‌بندی کلی و در بحث جنبه‌های محیط زیستی مرتبط با "حق بر توسعه پایدار"، می‌توان گفت امروزه آموزش‌های زیست‌محیطی نیاز مبرم برای پیشگیری از وقوع بحران‌های زیست‌محیطی می‌باشد و تغییر رفتار نسبت به محیط زیست نیاز به نهادینه شدن آموزش‌های زیست‌محیطی در افراد یک جامعه دارد. لذا آموزش زیست‌محیطی و ایجاد تغییر در دانش، نگرش و رفتار زیست‌محیطی مردم ضروری می‌باشد. بررسی نتایج تحقیقات به عمل آمده در این زمینه نشان می‌دهد که آموزش محیط زیست یکی از راه‌های رسیدن به توسعه پایدار است (Khoshnoodifar & Momeni, 2016). آموزش در همه‌ی سطوح می‌تواند جهان آینده را تغییر دهد و این امر با آماده نمودن و تجهیز افراد و جوامع با مهارت‌ها، دیدگاه‌ها، آگاهی و ارزش قایل شدن برای زندگی در وضعیتی پایدار محقق می‌گردد. آموزش برای توسعه پایدار نیز جنبه‌ای از آموزش است که درصدد ایجاد توازن میان رفاه اقتصادی، سنت‌های فرهنگی و ملاحظه منابع طبیعی زمین می‌باشد. لازمه چنین آموزشی آگاه نمودن مردم نسبت به حقی که خود و فرزندانشان بر زندگی در وضعیتی پایدار به نحوی که حقوق بشر همه‌ی مردم تأمین گردد، دارند و جلب مشارکت همه‌ی افراد و نهادها در نیل به این هدف است.

در راستای آموزش برای توسعه پایدار، نقش آموزش حقوق بشر در رسیدن به پایداری، اساسی و مهم است. آموزش حقوق بشر به مردم کمک می‌کند که دریابند توسعه پایدار یکی از حقوق بشر است و اهداف بسیاری وجود دارند که برای آینده بشریت، حیاتی‌تر و مهم‌تر از تأمین مستمر و پایدار کیفیت زندگی نسل حاضر و آینده به طریقی که میراث مشترک انسان‌ها؛ سیاره‌ای که در آن زندگی می‌کنند؛ پایدارمانده و حفظ گردد، باشد (Jafari, 2009). امروزه با عنایت به اعلام دهه آموزش حقوق بشر (۲۰۰۴-۱۹۹۵)، برنامه اقدام برای آموزش حقوق بشر در مدارس (۲۰۰۷-

۲۰۰۵)، اعلام سال ۲۰۰۹ به عنوان سال بین‌المللی آموزش حقوق بشر، تصویب اعلامیه حق بر توسعه در سال ۱۹۸۶، اعلامیه وین و برنامه عمل آن در سال ۱۹۹۳ و قطعنامه ۲۲ دسامبر ۱۹۹۵ مجمع عمومی ملل متحد که حق بر توسعه را یکی از حقوق بشر اعلام می‌نمایند، این نتیجه به دست می‌آید که حق بر توسعه پایدار همه‌ی ویژگی‌های حقوق بشر را دارا می‌باشد و اجماعی جهانی بر سر پذیرش این حق به عنوان یکی از حقوق بشر حاصل گردیده است. در نتیجه باید از اصول و راهکارهای آموزش حقوق بشر به منظور ایجاد تغییرات مثبت و درونی کردن این ارزش که آموزش حقوق بشر برای نیل به توسعه پایدار یک تلاش و کوشش به اندازه تمام مدت حیات است، استفاده نمود به نحوی که همه مردم اعم از افراد، نهادها و اجتماعات به فردا به عنوان روزی که متعلق به همه ما است و به یک نفر تعلق ندارد نگاه کنند.

حق بر محیط زیست سالم به عنوان یک حق اساسی و بنیادین جای خود را در مجموعه حقوق بشر باز کرده، هر چند هنوز به شناسایی کامل دست نیافته است. توجه ویژه به این حق موجب شناخت ظرفیت‌های حقوق مدنی و سیاسی و حقوق اقتصادی و فرهنگی و اجتماعی شده است. حق بر محیط زیست به عنوان بخشی از حق حیات، حق به زندگی با استاندارد، حق به بهداشت، حق به هوای سالم، حق به علایق فرهنگی مورد توجه قرار گرفته و عمده‌تاً در درون نسل اول حقوق بشر توسعه یافته است. می‌توان گفت «حق بر محیط زیست» مجموعه‌ای از حقوقی است که انسان‌ها از آن جهت که در محیط زیست زندگی می‌نمایند برای رشد مناسب و سلامتی خویش باید از آن بهره‌مند باشند». در این تعریف، حق بر محیط زیست تعریف مستقلی نیست و انسان به صرف انسان از این بهره‌مند نمی‌شود. در این برداشت، حق بر محیط زیست معادل مجموعه «حقوق بشر زیست محیطی» قرار می‌گیرد و مجموعه‌ای از حقوق نسل‌های اول و دوم را در کنار برخی از فاکتورهای سایر حقوق بشری با خود دارد.

تعهدات زیست محیطی، در زمره مهم‌ترین تعهدات بین‌المللی قرار دارند که نقض آن‌ها سبب ورود خسارت و آسیب‌هایی همگانی می‌شود و بنابراین حدود مسئولیت بین‌المللی دولت‌ها در نقض تعهدات عرفی و قراردادی زیست محیطی بستگی به تعریف محیط زیست دارد. اگر فرد یا دولتی به یک عنصر طبیعی آسیب بزند علاوه بر وظیفه‌ی جبران خسارت، مطبوعیت و زیبایی از دست رفته‌ی آن عنصر طبیعی را هم باید جبران کند. یا مثلاً آسیب زدن به میراث فرهنگی و دستاوردهای بشری نیز در زمره‌ی آسیب به محیط زیست به حساب می‌آید و باید جبران شود (Moghtader, 2018). براساس اعلامیه ریو، "انسان‌ها موضوع اصلی نگرانی‌های مربوط به توسعه پایدار هستند"، آن‌ها حق دارند از زندگی سالم و مولد، هماهنگ با طبیعت برخوردار باشند (اصل اول)، و تحقق عینی چنین اصلی تنها با شناسایی حق بر توسعه (اصل سوم) از یک سو و ادغام حفاظت از محیط زیست در روند توسعه (اصل چهارم) از سوی دیگر، امکان‌پذیر است. بدین منظور باید بر حقوق حاکمه دولت‌ها در بهره‌برداری از منابع خود برطبق سیاست توسعه آن‌ها در مورد توسعه خویش تأکید گردد (اصل دوم) و به علاوه دستیابی به "توسعه پایدار" مشروط به رفع فقر (اصل پنجم) و تخفیف یا محو شیوه‌های تولید و مصرف ناماندگار است (اصل هشتم). اعلامیه با تأکید بر شرایط و نیازهای خاص کشورهای فقیر (اصل ششم) و با توجه به سهم یا نقش متفاوت

دولت‌های پیشرفته و توسعه‌نیافته در تخریب محیط زیست، برای کلیه دولت‌ها، مسئولیت مشترک ولی متفاوت قائل می‌گردد (اصل هفتم). اعلامیه به نقش مهم و حیاتی زنان، جوانان و اقوام بومی در مدیریت و توسعه محیط زیست اشاره (اصول بیست تا بیست و دوم)، و حمایت از محیط زیست و منابع طبیعی اقوام تحت سلطه را مورد تأکید قرار می‌دهد (اصل بیست و سوم) (Amirarjomand, 1995). در اسناد حقوق بشری بین‌المللی ارجاع کمی به محیط‌زیست وجود دارد، اما حق بر حیات و سلامتی عموماً در آن‌ها درج شده‌اند. علی‌رغم این که نخستین کنوانسیون چندجانبه در زمینه حقوق محیط زیست بین‌المللی - در ارتباط با حفاظت از پرندگان سودمند برای کشاورزی - در سال ۱۹۰۲ برگزار شد اما آگاهی عمومی به منظور توسعه رژیم‌های مؤثر و جامع در این زمینه به اواخر دهه ۶۰ میلادی باز می‌گردد. آلودگی جو و دریاها، کاهش گونه‌ها، خطرات انرژی هسته‌ای و مشکلات محیط‌زیستی، اجتماعی و سلامتی تنها بخشی از ابعادی است که جامعه بین‌المللی را در مسیر ایجاد یک نظام حقوقی و مؤثر تحت‌الشعاع قرار داده و در انتها افراد بشر را در مقابل بلایای محیطی حفاظت کرده است. برخی از صاحب‌نظران محیط‌زیست بر این عقیده هستند که غایت حقوق محیط‌زیست، محیط‌محور است. به عنوان مثال، معاهده آنتارکتیکا (۱۹۵۹)، کنوانسیون میراث مشترک بشریت (۱۹۷۲)، کنوانسیون تجارت جهانی در زمینه گونه‌های در معرض خطر (۱۹۷۳)، و منشور جهانی طبیعت (۱۹۸۲) منحصرأ در ارتباط با مسائل سودمند برای بشر نبوده بلکه در ارتباط با بهره‌برداری از محیط زیست هستند. از سوی دیگر دیدگاه انسان‌محور بر این عقیده است که حفاظت از محیط زیست، عمدتاً به عنوان ابزاری برای صیانت از انسان‌ها و نه محیط فی نفسه توجیه می‌شود (Moghtader, 2018).

قانون‌گذاران در بسیاری از کشورها در جهت شناسایی ارتباط میان حقوق بشر و محیط زیست اقدام به تدوین مقررات اساسنامه‌ای و قانونی بسیاری نموده‌اند. بیش از ۱۰۰ قانون اساسی در جهان، تعهدات دولت‌ها را در حفاظت از محیط‌زیست و حق بر حیات و سلامتی و محیط‌زیست متوازن مورد شناسایی قرار داده‌اند و قریب به نیمی از این قوانین اساسی دیدگاهی حق‌محور نسبت به این موضوع اتخاذ نموده و به بیان وظایف دولت پرداخته‌اند. قوانین اساسی اکثر کشورها از سال ۱۹۷۰ تاکنون مباحث مربوط به حفاظت از محیط‌زیست را در قوانین خود گنجانده‌اند و در حقیقت هر قانون اساسی که پس از ۱۹۵۹ به تصویب رسیده‌اند، آشکارا حفاظت از محیط‌زیست را مورد اشاره قرار داده‌اند. امروزه اغلب مردم در سرتاسر جهان ضرورت فوریت تلاش برای ساختن آینده‌ای پایدار را درک کرده‌اند. هرچند ممکن است عامه مردم نتوانند تعریف دقیقی از "توسعه پایدار" یا "پایداری" ارائه نمایند، اما به روشنی احساس خطر می‌کنند و لزوم اقدامات آگاهانه و عاجل را پذیرفته‌اند.

خاطر نشان می‌گردد در تحقیق حاضر، در خصوص اولویت‌بندی و وزن‌دهی به جنبه‌های مذکور اقدامی صورت نگرفته است که می‌توان این مورد را به عنوان فرصتی برای تحقیقاتی آتی مطرح نمود.

References

- Abedi, Z., Riahi M., Salehi, S. 2015. Economic Analysis of Environmental Crimes in its Implementation and Problems, J.Env. Sci. Tech., Vol 16, No.4, autumn 2015. (Persian). <https://www.sid.ir/FileServer/JF/69213936313>

- Amirarjomand, A., 1995, Environmental Protection and International Solidarity; Journal of Legal Research, Shahid Beheshti University, No. 15. (Persian). http://lawresearchmagazine.sbu.ac.ir/article_56163.html
- Boutkin, D., Clare, E. 2003. Understanding the Environment of the Living Planet, Translated by: Abdolhossein Wahhabzadeh, Mashhad: Mashhad Academic Press Publications. (Persian). <https://www.adinehbook.com/gp/product/9643240681>
- Dabiri, F., Zarei, S., Mousavi Madani, N. 2019. A look at some of the international environmental approaches to environmental protection. Human and Environment, 17(1). (Persian). http://he.srbiau.ac.ir/article_13266.html
- Dabiri, F., Poorhashemi, S.A., Khalatbari, Y., Zarei, S., 2016, Formation and Development of "Future Generation Rights" Concept in International Environmental Law, J.Env. Sci. Tech., Vol 18, No.3, autumn 2016. (Persian). <https://www.sid.ir/FileServer/JF/69213950313>
- Danesh Nari H, Moradfar A., 2016, Criminology of the Boom World: A New Approach to International Criminology Studies. International Policy Study Journal 2016; 21(1): 51-74. (Persian). <https://onlinelibrary.wiley.com/toc/15410072/2016/44/1>
- DOE. 2020. Department of Environment, Protected Areas Report. <https://www.doe.ir/Portal/home/?646304/>
- Fornell, C., Larcker, D. 1981. Evaluating structural equation models with unobservable variables and measurement error. Journal of Marketing Research, 18 (3), 39-50. DOI: 10.2307/3151312, <https://www.jstor.org/stable/3151312>
- Hasanpour, M., Moosavi Bojnordi, S.M., Ebneterab, M. 2019. The application of the harmless rule in the protection of the environment and architecture in order to provide A model for Islamic and Iranian urban planning, Scientific Research Quarterly- New attitudes in human geography, Vol. 12 (1), No. 45, 251-276 pp.
- Hatami Nejad, H., Ghorbani, R., Asghari, T. 2015. Healthy cities and urban environment, Third National Conference on Environment, Energy and Biosafety, Tehran. (Persian). https://www.civilica.com/Paper-ECONF03-ECONF03_161.html
- Heydarzadeh, E. Mozafarizadeh, S., 2014, Prevention of environmental offenses, Journal of Biological Ethics, Vol 3, No 7, 163-192 pp. <https://www.sid.ir/FileServer/JF/4014713920705>
- Hosseini, S.H., Daneshfard, K., Memarzadeh Tehran, G.R., Bahmanpour, H. 2019. Validation of Networking Approach in Environmental Policy in IRAN to Decrease Environmental Pollution by Factor Analysis Method, Anthropogenic Pollution Journal, Vol 3 (2), 2019: 1-9, DOI: 10.22034/ap.2019.668486
- Hosseini, S.M., Monshizadeh, R., Razavian, M.T., Morid Sadat, P. 2019. Advanced sustainable energy training for rural settlements with an approach Entrepreneurship) Case Study: Kiarostan, Chaharmahal and Bakhtiari, Scientific Research Quarterly, New attitudes in human geography, Vol. 12 (1), No. 45, 41-62 pp. http://geography.journals.iau-garmsar.ac.ir/article_670343.html
- Jafari, A. 2009. The Role of Internet Network in Development of Human Rights Education, M.S.A Thesis, Payamenoor University, Tehran. (Persian). <http://www.iranlibs.ir/dL/search/default.aspx?Term=79799&Field=0&DTC=34>
- Khoshnoodifar, M., Momeni, M. 2016. Investigating the Importance of Environmental Education in Teachers, Third National Conference on Environment, Energy and Biosafety, Tehran. (Persian). https://www.civilica.com/Paper-ECONF03-ECONF03_221.html
- Mehdizadeh, J. 2012. City and Landscape: The Role of Urban Upholstery in Urban Environmental Quality, Urban Planning, - No: 37-38. (Persian). <http://noo.rs/hTjua>
- Mirkamali, A., Hajivand, A., 2017, Analyzing the Prevention of Environmental Crimes in the light of the United Nations Guidelines based on the Ethical Principle of Prevention of Harm, Bioethics Journal, Winter 2017; 7(26): 61-75. (Persian). <https://www.sid.ir/FileServer/JF/4014713962605>

- Moeinian, A.R., Rahimi, M.M., Ahmadi, F., Peyvandi, R. 2019. Investigation of natural disasters from the perspective of international law; A case study of Iran, *Scientific Research Quarterly- New attitudes in human geography*, Vol. 12 (1), No. 45, 457-475 pp.
- Moghtader, M. 2018. Governments' Commitments on Environmental Issues and Their Impact on the European Court of Human Rights, M.S.A., Allameh Tabataba'i University, Tehran. (Persian). <https://ganj-old.irandoc.ac.ir/articles/844311>
- Rouhani, A., Taybi Sani, S.M., Bahmanpour, H. 2017. Spatial assessment and environmental sustainability assessment of Shemiranat sports complexes in Tehran in relation to air pollution zoning: In order to sustainable development and environmental protection, *Journal of Geography (Regional Planning)*, Year 8, No. 1, 236-215.
- Sharifi Tarazkahi, H. 2013. Backgrounds, Dimensions and Consequences of Citizenship Law, Tehran, Maid Publishing, Vol: 1. (Persian). <http://www.mizan-law.ir/Book/Details/659>
- Sharifi Tarazkahi, H. 2011. Proceedings of the Conference on Government and Economic, Social and Cultural Rights Guarantees, Tehran, University of Tehran. (Persian). <https://vista.ir/book/496865>
- Taghavi, L., Tayebi, S. 2012. Global Challenges of International Environmental Law (Climate Change, Threat to International Peace and Security), *International Journal of Police International Studies*, Third Year No. 11, 168-172. (Persian). <http://noo.rs/KEx20>
- Talebpour, S. 2006. Human Rights Education and the Right to Sustainable Development, Thesis, Shahid Beheshti University, Tehran. (Persian). <https://ganj-old.irandoc.ac.ir/articles/81503>
- Tayebi, S., Malek Asl, P., Helali, L. 2015. Explaining the Environmental Security Component as an International Perspective, Third National Conference on Environment, Energy and Biosafety, Tehran. (Persian). https://www.civilica.com/Paper-ECONF03-ECONF03_125.html
- Tayebi, S., Zarabi, M. 2019. Environmental Diplomacy and Climate Change; A Constructive Strategy and a Reducing Approach. *Human and Environment*, 16(4). (Persian). http://he.srbiau.ac.ir/article_13669.html
- UNCED. 1992. Earth Summit, United Nations Conference on Environment and Development, 3-14 June 1992), visited at www.un.org/esa/sustdev/documents/agenda21/English/agenda21doc.htm, 2008-09-21
- UNESCO. 2008. Education for a Sustainable Future, visited at: www.unesco.org/env/documents/2003/cep.2003.13.add.1.e.pdf, 9-8-2008.

Recognizing the environmental aspects of the "right to sustainable development" to protect Iran's environment

Afahin Jafari*

Assistant Professor, Department of Law, Payame Noor University, Tehran, Iran

Abstract

The purpose of this study is to identify the environmental aspects of the right to sustainable development for the protection of the country's environment. This is a descriptive-survey research using a researcher-made questionnaire. In order to increase the accuracy of the data, the statistical sample was selected according to the statistical population ($n = 44$). Purposive sampling was used. The reliability of the questionnaires was calculated by Cronbach's alpha coefficient (0.92) and its value was determined by SPSS19 software. The data analysis method was exploratory factor analysis using Structural Equation Method (SEM) with the help of Smart PLS2 software. The KMO index value was higher than 0.769, indicating appropriate data correlations for factor analysis. The environmental aspects of the right to sustainable development from the perspective of international environmental law can be classified into four general factors (education, empowerment, commitment and effort) and 12 related indicators. The overall model quality factor (GOF) is 0.80, which can be concluded that the model is highly desirable. At the moment, the index of providing cleaner water is the highest priority, and human rights education is of the least importance. While, ideally, the commitments of governments should have the highest weight. Achieving sustainable environmental development requires observing and incorporating these aspects into regional and national planning.

Keywords: Right to Development, Sustainable Development, International Environmental Law, Natural Resources, Environment

* (Corresponding author) jafariarfshin@yahoo.com